

LBRIS

We know
books

IULIAN BOLDEA
(coordonator)

*Portret în oglindă:
Ioana și Liviu Petrescu*

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2025

© Casa Cărții de Știință, 2025, pentru prezenta ediție

Editură acreditată CNCS (Categorია B – Filologie)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Portret în oglindă: Ioana și Liviu Petrescu / coord.: Iulian Boldea. -

Cluj-Napoca : Casa cărții de știință, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-17-2479-6

I. Boldea, Iulian (coord.)

821.135.1.09

Redactor: Alexandra Ionel

Tehnoredactor: Alexandra Ionel

Grafician: Roxana Ardelean

Casa Cărții de Știință

400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor, nr. 6-8

Tel./fax: 0264 431 920

www.casacartii.ro; e-mail: editura@casacartii.ro

Cuprins

Argument -----	9
I. Dialog cu Ioana Bot	
„Ne-au învățat să gândim «cu capetele noastre»	
Interviu realizat de Iulian Boldea -----	13
II. Evocări, interpretări, portrete-----	33
ION POP	
Prietenii mei, Ioana și Liviu -----	35
LUISA VALMARIN	
O zi de neuitat... -----	42
IRINA PETRAȘ	
Semne memorative-----	45
HORIA BĂDESCU	
Învățând cum se moare-----	54
Tușe pentru un portret -----	56
MIRCEA BRAGA	
Cosmologie și poezie-----	60

MIRCEA POPA	
Ioana Em. Petrescu – Jurnal (1959-1990) -----	67
LIANA COZEA	
Oglinda cu ape limpezi-----	81
ALEXANDRU RUJA	
Doamna eminescologiei românești...-----	86
CONSTANTIN CUBLEȘAN	
Două momente memorabile -----	95
CORNEL UNGUREANU	
Despre Ioana Em. Petrescu și Liviu Petrescu, secvențe din depărtare -----	100
GHEORGHE MANOLACHE	
Perspective duale asupra postmodernismului: Ioana și Liviu Petrescu-----	103
ION BUZAȘI	
Rânduri de prețuire și de emoționantă aducere aminte -----	114
IULIAN BOLDEA	
În oglinzi hermeneutice-----	119
Dialogul epistemelor-----	119
Avatarurile comparatismului -----	123
GHEORGHE GLODEANU	
Liviu Petrescu și poetica postmodernismului -----	128
Jurnalul unei doamne -----	134

RUXANDRA CESEREANU	
Glasul și ochii Ioanei Em. Petrescu-----	154
GHEORGHE PERIAN	
Ioana Em. Petrescu și epoca sa -----	156
MIRCEA A. DIACONU	
Ioana Em. Petrescu și testamentul ei plutonic -----	164
SANDA CORDOȘ	
Profesorii mei, Ioana Em. Petrescu și Liviu Petrescu -----	171
ADRIAN TUDURACHI	
Eșecul unei critici etice -----	180
CORNEL MUNTEANU	
Confesiunea roditoare la Ioana Em. Petrescu -----	189
OVIDIU MOCEANU	
Un chip luminos: Ioana Em. Petrescu -----	198
Liviu Petrescu: „Părintele” Profesor -----	200
DUMITRU CHIOARU	
Seminarul Eminescu -----	204
DORIN ȘTEFĂNESCU	
Analitica circularității-----	206
RUXANDRA IVĂNCESCU	
Patria cosmică-----	215
MIRCEA MOȚ	
A fi și a scrie-----	219

SILVIU MIHĂILĂ	
Bibliotecile care m-au făcut om „mare” -----	228
MIRELA TOMOIAGĂ	
Reflexii și reflecții identitare în corespondența intimă	
Ioana Em. Petrescu – Liviu Petrescu -----	234
DANIELA PETROȘEL	
Ioana Em. Petrescu. Omul de dincolo de nume -----	241
JESSICA ANDREOLI	
Despre o veche controversă:	
„Leggendo Ioana Em. Petrescu” -----	247
Interviu cu Rosa Del Conte: în dialog cu	
D. Cesereanu -----	249
De la scrierea privată la document: reconstruirea	
unui episod uitat -----	251
Între citat și plagiat: din Arhiva Del Conte -----	254
À propos de <i>Modele cosmologice și viziune poetică</i> -----	256
În loc de concluzie... -----	259
GINA PUICĂ	
Corespondența intimă (1961-1978) a cuplului	
Ioana Em. Petrescu – Liviu Petrescu -----	261
O relație simbiotică, dar asimetrică? -----	262
Dorința de elaborare a unei opere -----	266
Coordonatele unui univers privat -----	269
Intelectuali cu adevărat „rezistenți prin cultură” -----	270
Literaturizare, intimitate, modele intelectuale sau despre	
utilitatea publicării unei astfel de corespondențe -----	271

Argument

Nu e deloc simplu să spunem ceea ce au reprezentat Ioana și Liviu Petrescu pentru literatura română, pentru Alma Mater Napocensis, pentru generațiile de studenți care au avut șansa și privilegiul de a-i cunoaște, de a le audia cursurile, de a le asculta sfaturile și sugestiile de lectură. Înainte de toate, revelatorie era prezența lor, luminoasă, benefică, stimulativă. Mă număr printre cei care au avut acest noroc nesperat de a putea audia cursurile lor, cursul „Eminescu”, al Ioanei, și cel de Literatură comparată, al lui Liviu Petrescu. Stilul de predare era, desigur, diferit, particularizat: „Ea stătea la catedră, mereu înfrigurată, înveșmântată în haine care să o ocrotească oarecum (așa o reține memoria mea capricioasă, deși trebuie să fi avut ore și în săptămâni calde), gesticulând foarte puțin, în vreme ce Liviu Petrescu se plimba printre bănci și își însoțea cuvintele de gesturi ale mâinilor și de opriri bruște, în care se uita intens pe fereastră, ca și cum acolo s-ar fi petrecut ceva remarcabil (era peisajul frumoasei curți interioare a facultății, acolo nu se întâmpla niciodată nimic, dl. Profesor văzuse desigur ceva important înăuntrul său)” (Sanda Cordoș). Aveam de a face cu același spectacol al ideilor literare și al analizelor detaliate de text, eram în fața unei demonstrații vii de inteligență, vocație și profesionalism. Carismatică, incredibil de fragilă, luminoasă și frumoasă, Ioana, distant și de o rigoare impecabilă, Liviu, cei doi întruchipau ideea de intelectualitate pasional-lucidă, dar și idealul unui mentorat

subtil, spontan, natural. Nu doar eu, ci mulți dintre colegii mei, am resimțit pasiunea cunoașterii prin intermediul acestui elan stimulator, am fost călăuziți spre orizontul textului literar de firescul unei hermeneutici comprehensive, implicite sau explicite. Cei doi profesori ai noștri ne-au învățat cum să citim critic o carte, ne-au învățat „arta ironiei, ne-au dat lecții de morală cu firescul unor respirații adânci de aer curat” (Ioana Bot), învățându-ne să fim ceea ce suntem acum fiecare dintre noi. Căci cursurile la care participam cu fervoare nu erau doar demonstrații, analize și interpretări ale unor opere literare, ci și pledoarii pentru o etică înalt asumată a cercetării, pledoarii pentru frumos, adevăr și bine. Echilibrul viețuirii și excelența operei conturează un destin intelectual de excepție, căci, așa cum scrie Ion Pop, „era între ei o frumoasă egalitate de balanță intelectuală, o completare ce le rotunjea armonios viețile. Dacă Liviu Petrescu urmărea mai atent universul prozei, Ioana se dedicase mai degrabă fenomenului poetic.” Cărțile lor sunt, astfel, semne ale unei înțelegeri depline, nuanțate și necesare a lumii și a Literaturii. Ioana și Liviu Petrescu ne-au părăsit mult prea devreme, însă, chiar și acum, la atâția ani de la dispariție, vocile lor răsună cu aceeași tărie și forță de convingere în memoria noastră afectivă, cu timbrul lor unic în care, dincolo de tribulațiile omenescului, se regăsesc dimensiunile unei elevate intelectualități formatoare, modelatoare de conștiințe și de caractere. Ei erau Profesorii de care aveam cu toții nevoie la un moment dat, iar norocul de a-i fi întâlnit, de a-i fi putut vedea și auzi ne-a marcat în modul cel mai fericit destinul, viața, cariera.

Cartea de față are la origine dosarul tematic al revistei *Vatra*, intitulat *Portret în oglindă: Ioana și Liviu Petrescu* (nr. 1-2, 2022), și are rostul de a ne readuce în memorie două dintre figurile exemplare ale criticii literare românești. Le mulțumesc tuturor

celor care s-au implicat în acest proiect al revistei noastre. Îi mulțumesc Ioanei Bot pentru sugestiile, ideile și informațiile oferite, care m-au ajutat foarte mult în configurarea proiectului nostru, mulțumesc Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca pentru materialele pe care ni le-a pus la dispoziție și, desigur, le mulțumesc cu recunoștință și emoție tuturor celor care au colaborat la această carte.

IULIAN BOLDEA

I. Dialog cu Ioana Bot

„Ne-au învățat să gândim «cu capetele noastre»”

Interviu realizat de Iulian Boldea

Stimată Ioana Bot, prima întrebare pe care aș dori să ți-o adresez se leagă de începuturi. Ai trăit de la început într-o ambianță a Cărții și a cărților. Cum se desenează acum, pe ecranul memoriei afective, anii copilăriei? Ai o amintire favorită?

Ca orice copil, n-am știut de la început că ambianța în care trăiam era „specială”. Am avut parte de o familie minunată, chiar – de o familie „extinsă” minunată, în care se includeau familiile prietenilor părinților mei, cu bunici și cu copii. Părinții și bunicii mă făceau părtașă la tot ce lucrau ei înșiși – așa am învățat să citesc, pentru că ei citeau și vedeam că le place foarte mult, de pildă. Despre asemenea amintiri am scris, în ultimul deceniu, în volumele de antologii ale Editurii Art (coordonate de Liviu Papadima și Florentina Sâmișăian), *Care-i faza cu cititul*, *Cel mai mult și mai mult*, *Uite cine vorbește* etc. Nu am o singură amintire favorită, unele din acele scene nici nu sunt amintiri, de

fapt, ci tipare ale unor situații care se repetă, pe care le caut și azi, în viața adultă – așa, de pildă, o senzație de fericire-în-singurătate, pe care o încerc și acum (neschimbata, mi se pare mie, de vreo 53 de ani), când citesc o carte care-mi place.

În ce constă, dacă există așa ceva, farmecul Clujului? Ce te atrage la acest oraș, ce te-a determinat să rămâi aici, ce ar fi de schimbat, în bine, acum, în ambianța, mentalitatea, atmosfera acestui spațiu?

Pentru cineva care, ca mine, a crescut la Cluj și a trăit la Cluj mai bine de jumătate de secol, orașul acesta e, în primul rând, un spațiu familiar: nu mă rătăcesc (mă rog, nu mă rătăcesc major... știu găsi statuia lui Matei Corvin, Gara, Biblioteca Județeană, strada Clinicilor și Someșul, cam de oriunde), pot aprecia distanțele la pas, știu încotro s-o apuc. E minunat că e un oraș care poate fi străbătut la pas, cuprins de mișcarea firească a unui om. Am o relație dificilă cu spațiul urban, poate – și ea e „preformată” tocmai de copilăria mea la Cluj: pentru a-mi deveni familiar, un oraș trebuie să aibă dealuri (de pe care să-l poți privi de sus), o apă curgătoare care să-l traverseze (să-l spele, măcar, în ritmuri recurente...), o parte măcar de oraș vechi, cu pietre șlefuite de timp, cu străzi orientate astfel încât să prindă briza dinspre apă, între ziduri. Mă simt „acasă”, astfel, în câteva orașe elvețiene (Geneva, Zürich), la Montreal (dintre toate cele posibile, oricât de ciudat ar părea).

Mă întreb ce m-a determinat să rămân la Cluj – nu am rămas chiar de tot, am fost plecată de multe ori, ani lungi, sau am „navetat” între Cluj și București, uneori. Dar m-am întors întotdeauna la Cluj, într-adevăr. Nu din cauza orașului, ci a familiei mele (care se afla aici), a universității unde îmi fac meseria (și, cumva, nicio altă universitate unde am stat, vremelnic, nu m-a convins că mi-ar fi mai bine în altă parte...). Poate că posibilitatea

de a pleca în libertate, oriunde, a venit prea târziu pentru mine? Comunismul mă obligase să plec de acasă, prin repartitie guvernamentală (fără drept de reîntoarcere), am trăit asta ca pe un exil, iar când am putut reveni în Cluj, în 1990, mi s-a părut că am dreptul la o nouă viață, a doua. Ei, o a treia viață n-am mai vrut, probabil...

Ai avut, de-a lungul timpului, modele literare, repere critice, mentori?

Sigur, cum să n-am, în cantități diferite și în momente diferite ale vieții mele, am avut din fiecare. Mai ales în adolescență, care e vârsta modelelor, cred, pentru oricine. Dar firea mea nu se potrivește ușor, de fapt, obedienței – și, deci, nici obedienței față de modele; de aceea, cred că la capitolul „modele” nu pot invoca nume publice, cunoscute, surprinzătoare pentru cititori. Singurul model întreg pe care l-am avut vreodată rămâne bunicul meu matern, de care am fost foarte apropiată toată tinerețea (a murit când eram studentă), dar aceasta e o istorie personală.

Da, mi-am dorit, citind cărți fundamentale pentru devenirea mea intelectuală, să scriu limpede, bine și interesant ca autorii aceia, iar profesorii ne îndemneau să învățăm să scriem ca autorii de specialitate pe care îi citeam. Profesoara de română din liceu (vorbim de anii '80) ne dădea teme în care să scriem „ca Manolescu” sau „ca G. Călinescu”, poate era mai mult un fel de joc... Visam să am claritatea și persuasiunea lui Tudor Vianu, ironia și ideile lui D. Popovici, dar și să pot aduce împreună literatura înaltă și fotbalul, cum citeam în cronicile lui Radu Cosașu, de pildă. Repere critice? Firește, în diferite grade și din diverse motive, critici literari și filozofi pe care îi citesc mereu cu folos, dar cu care am avut și relații de discipolat (uneori): Ioana Em. Petrescu, Mircea Anghelescu, Andrei Pleșu, Roger Francillon, Laurent Jenny,

Victor Stoichiță, Jean Starobinski, Paul Cornea... Unii mi-au fost (și) profesori și asta a adăugat puterii lor de a mă învăța lucruri esențiale pentru meseria mea. Alături de aceștia, am avut parte de profesori extraordinari (în liceu, în facultate), care nu erau neapărat din domeniul studiilor literare românești, și care au rămas pentru mine repere de integritate intelectuală, de etică, de curiozitate a spiritului, mi-au transmis o pasiune aparte pentru subiecte „excenrice” literaturii române, dar esențiale formării mele.

Mentori? Mentori am căutat să îmi găsesc, pentru că am considerat, încă din 1990, când am reușit la un concurs de asistent, la Catedra de literatură română de la UBB, că „meseria” de cadru didactic universitar se învață, și am vrut să o învăț de la cei mai buni. Primul și cel mai important mentor al meu, Ioana Em. Petrescu, a cărei asistentă devenisem în acel septembrie 1990, a murit la 1 octombrie în același an, în ziua când începea oficial angajarea mea la UBB; mi-a rămas să caut să îmi amintesc „cum preda ea” din ceea ce văzusem ca studentă. Mi-am căutat alți mentori; cum ziceam – nu sunt un spirit obedient, așa că am evitat relațiile de discipolat care îmi cereau prea multă ascultare... Atmosfera dintr-o universitate poate fi dificilă, adesea, iar relația profesor – student sau mentor – discipol e dintre cele mai fragile, pentru că poate, foarte ușor, să se altereze și să devină o relație de putere, o relație viciată. Am învățat, cum se zice, pe pielea mea, și asta. Între toți profesorii de al căror mentorat am beneficiat, uneori, țin să le amintesc, aici, pe Anca Oroveanu (de care m-am apropiat la Colegiul Noua Europă, la București) și pe Luisa Valmarin (care era profesoară de română la Universitatea Sapienza din Roma, în anii 1999-2000, ai bursei mele „Vasile Pârvan” la Accademia di Romania, așa ne-am cunoscut...). Nu numai pentru importanța lor în formarea mea ca universitar (inclusiv ca „femeie în universitate”),

ci și pentru că am reușit să transformăm, în chip fericit, mentoratul inițial, în extraordinare prietenii, de care ne bucurăm și acum. Tot ce pot spera este ca și eu să fiu, pentru studenții și discipolii mei, mentorul de care au nevoie. Uneori îmi reușește.

Teza de doctorat, mai multe cărți publicate (Eminescu și lirica românească de azi, Eminescu explicat fratelui meu, Mihai Eminescu, poet național român. Istoria și anatomia unui mit cultural, Mihai Eminescu, Versuri din manuscrise) reprezintă mărturia unui interes constant pentru opera lui Eminescu. Care a fost factorul declanșator al acestui interes? Te-aș întreba, de asemenea, care crezi că este destinul operei eminesciene în postmodernitate și, dincolo de prejudecăți, de poncife ale receptării, cum arată acum posteritatea lui Eminescu?

Când era întrebată, în interviuri, despre poziția sa în eminescologie, Ioana Em. Petrescu preciza, întotdeauna, că nu se considera eminescolog, ci poetician; o făcea cam fără succes, la noi lumea se ia mai degrabă după obiectul criticii literare („Eminescu”), decât după metodele și ideile ei. De aceea gem rafturile bibliotecilor de o „eminescologie” ce din coadă sună, fără a avea, neapărat, rigoare științifică sau noutate ideatică, și toți cu asta se laudă... În fine. Nu mă consider nici eu eminescolog, ci istoric literar. Interesul meu critic a fost stârnit, în anii '80, de prezența referinței intertextuale la Eminescu, în literatura contemporană – de ce? cu ce sens? în ce situații? etc. Era o întrebare despre avatarurile și funcționarea intertextului, a grefei textuale din clasici în literatura vremurilor; și, în subsidiar, aveam intuiția unei încărcături esopice a aceluia limbaj intertextual. La fel, m-a atras „invenția poetului național” în istoria culturii românești moderne (și contemporane, dacă mi se îngăduie), ca un fenomen cultural care, deși se revendică de la Eminescu, nu e „despre Eminescu”, ci despre cu totul altceva,